

УДК 37.015.3:37(09)(477) "19"

**Крук М.З.,**  
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,  
Житомирський державний університет імені Івана Франка  
**Жуковський Є. І.,**  
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,  
Житомирський державний університет імені Івана Франка  
**Крук А.З.,**  
старший викладач кафедри теоретико-методичних основ фізичного виховання і спорту  
Житомирський державний університет імені Івана Франка  
**Колесник І.В.,**  
викладач кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,  
Житомирський державний університет імені Івана Франка

## ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX-го СТОРІЧЧЯ

В умовах розбудови національної системи освіти важлива роль належить аналізу педагогічної спадщини не тільки діячів сучасності, а й минулого, щодо проблеми фізичного виховання підростаючого покоління та зміцненню його здоров'я. Важливим, з цієї точки зору, є звернення до педагогіки першої половини ХХ ст., оскільки саме в цей період накопичено чимало наукових знань щодо розвитку фізичного виховання підростаючого покоління.

У статті зроблено спробу аналізу поглядів видатних українських педагогів першої половини ХХ-го століття К.Ушинського, С.Шацького, С. Русової, Г. Ващенко та А. Макаренка на проблему фізичного виховання підростаючого покоління, визначення його мети, завдань та засобів.

**Ключові слова:** фізичне виховання, здоров'я, гармонійний розвиток, гігієна, фізичні вправи, гімнастика, гра, спорт.

**Крук Н. З., Жуковський Е. И., Крук А. З., Колесник И. В. Физическое воспитание подрастающего поколения в украинской педагогике первой половины XX столетия.** В условиях построения национальной системы образования важная роль принадлежит анализу педагогического наследия не только деятелей современности, но и прошлого, относительно физического воспитания подрастающего поколения и укрепления его здоровья. Важным, с этой точки зрения, является обращение к педагогике первой половины XX века, поскольку именно в этот период накоплено большое количество знаний, касающихся физического воспитания подрастающего поколения. В статье сделана попытка анализа взглядов выдающихся украинских педагогов первой половины XX века К. Ушинского, С.Шацького, С. Русовой, Г. Ващенко и А. Макаренка на проблему физического воспитания подрастающего поколения, определение его целей, задач и средств.

**Ключевые слова:** физическое воспитание, здоровье, гармоничное развитие, гигиена, физические упражнения, гимнастика, игра, спорт.

**Kruk M., Zhukovskiy Ye., Kruk A., Kolesnik I. Physical education of the younger generation in Ukrainian pedagogy first half of the XX-th century.** Within development of national educational system, an important role is played by an analysis of pedagogical heritage of both contemporary and traditional scholars, regarding a problem of physical education of younger generation and strengthening of its health. From this point of view, an appeal to pedagogy of the first half of the twentieth century is of great importance, since during this period a great deal of scientific knowledge has been accumulated concerning development of physical education of younger generation. This article attempts to analyze the surface looks outstanding Ukrainian teachers first half of the twentieth century K. Ushynskoho, S. Shatskoho, S. Rusova, G. Vaschenko and A. Makarenko the problem of physical education of the younger generation, determination of its goals, objectives and means. In our study, we conditionally divided works of outstanding pedagogues into several stages, by expressing opinions and views on physical education of younger generation by K. Ushynskiy and S. Shatskij until beginning of the twentieth century, S. Rusova and G. Vaschenko to an era of national-state regeneration, and pedagogical views of A. Makarenko before the Soviet era of our state history.

Certain aspects of physical education, which are highlighted in pedagogy of a first half of the twentieth century, are also relevant at present time in solving many issues of a creation of an effective system of harmonious development of younger generation, to main tasks of which belong skilful combination of physical development of an individual with its intellectual and mental enhancement, personal hygiene, nutrition, alternation of work and rest, wide use of natural factors in physical education of children and adolescents. Regarding means of physical education, prominent pedagogues of a first half of the twentieth century advised to use physical work, gymnastics and workout in fresh air, hiking, playing games and sports.

**Keywords:** physical education, health, harmonious development, hygiene, exercise, fitness, game, sport.

**Постановка проблеми.** Практичний досвід засвідчує, що фізичне виховання, фізичний розвиток особистості на сучасному етапі утвердження демократичного суспільства потребують особливої уваги з боку всіх соціальних інституцій –

сім'ї, школи, громадських організацій тощо. Це зумовлюється цілим рядом об'єктивних і суб'єктивних причин: надзвичайно несприятливою екологічною ситуацією в Україні, що позначилася на погіршенні здоров'я нації; зниженням життєвого рівня значної частини верств населення держави; незацікавленістю проблемами фізичного виховання дітей у сім'ї; неповним використанням навчальними закладами шляхів та засобів зміцнення здоров'я школярів; зменшенням навчального навантаження на дисципліну "Фізичне виховання", переведенням її у розряд необов'язкових, факультативних дисциплін; відсутності стереотипів, котрі б репрезентували здоровий спосіб життя української молоді.

Проблема здоров'я і фізичного виховання дітей особливо гостро постала на початку третього тисячоліття. Гуманізація освіти потребує якісно нового підходу до потреб дитини – навчання свідомого ставлення молодого покоління до збереження та зміцнення свого здоров'я. В умовах розбудови національної системи освіти важлива роль належить аналізу педагогічної спадщини не тільки діячів сучасності, а й минулого, щодо проблеми фізичного виховання підростаючого покоління та зміцненню його здоров'я. Важливим, з цієї точки зору, є звернення до педагогіки першої половини ХХ ст., оскільки саме в цей період накопичено чимало наукових знань щодо розвитку фізичного виховання підростаючого покоління. Очевидно, проведення своєрідних паралелей у наукових дослідженнях у перші десятиріччя ХХ століття, їх порівняльна характеристика допоможе системно розглянути місце, завдання, засоби та особливості змісту фізичного виховання в сучасних умовах. Це спонукає до вивчення поглядів та ідей багатьох видатних українських педагогів, а особливо, К.Ушинського, С. Шацького, С. Русової, Г. Ващенко, А. Макаренка та інших.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання історії української школи і педагогіки висвітлювались у публікаціях В. Кравця (1994), В.Майбороди (1997), О. Любара (2001), М. Стельмаховича (2003), Т. Федоренка (2003), О. Сухомлинської (2005), М. Левківського (2011).

Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури відображені у дослідженнях С. Кириченко (1997), О. Вацеби (1997), Е. Приступи (1999), О.Винничука (2001), Р. Тягура (2014) та інші. Фізичному вихованню у спадщині українських педагогів приділяють свою увагу такі науковці як А. Окопний(2001), О. Гук (2014) та інші.

**Метою роботи** є аналіз поглядів на мету, завдання та засоби фізичного виховання підростаючого покоління видатних українських педагогів першої половини ХХ-го століття, а саме, К.Ушинського, С. Шацького, С.Русової, Г. Ващенко та А. Макаренка. **Методи дослідження:** теоретичний аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури, порівняльний аналіз.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Історичні матеріали свідчать про те, що термін "фізична культура" почав інтенсивно використовуватися в соціальній практиці з середини ХІХ сторіччя. Це може означати, що саме у той час найбільш інтенсивно розвивалось соціальне явище, яке отримало назву "physical culture". Воно (явище) сприймалось у тогочасному суспільстві, як діяльність людей із застосуванням різноманітних фізичних вправ, яка спрямована на покращення їх фізичного здоров'я, статури та фізичної сили. Опосередкованим результатом такої діяльності стало формування у тогочасному суспільстві системи специфічних для цього виду культури цінностей, ідеалів, норм і зразків поведінки; створення відповідної інфраструктури; розробка спеціальних методик використання фізичних вправ[8].

В сучасній Україні відбуваються активні процеси реформування освітньої, соціокультурної сфери, в тому числі галузі фізичного виховання; спостерігається чималий інтерес до історичного минулого, до культурно-педагогічної спадщини українського народу, чимала частка якої тривалий час замовчувалася й залишалася недостатньо вивченою на науковому рівні. Все це проходить на тлі переорієнтації суспільства впливаючи на розвиток творчої особистості, її можливостей і якостей. Фізична культура в цьому аспекті є яскравим прикладом. Потреба розбудови національної системи фізичного виховання зумовлює зростання зацікавлення до педагогічної спадщини українських педагогів як важливої парадигми розвитку сучасної наукової теорії та практики тіловиховання. У своєму дослідженні ми умовно розділили діяльність видатних педагогів на декілька етапів, віднівши висловлені думки та погляди на фізичне виховання підростаючого покоління К. Ушинським та С. Шацьким до перших десятиліть ХХ ст., С. Русовою та Г. Ващенко до доби національно-державницького відродження, а педагогічні погляди А. Макаренка до радянських часів історії нашої держави.

Костянтин Ушинський у своїх творах не раз заявляв, що не може взятися за вирішення основних завдань фізичного виховання. Але він значно недооцінював своїх праць у цій галузі. Висловлені положення з цього питання значно збагатили зароджувану теорію фізичного виховання. Кінцевою метою виховання, і фізичного зокрема, К. Ушинський вважав підготовку людини до трудової діяльності. Питання потреби гармонійного розвитку підростаючого покоління і ролі у цьому процесі фізичної культури сприймається сьогодні як аксіома, а от на початку ХХ ст. питання: яка з популярних на той час систем гімнастики, які розумілися як складне поєднання методичних вправ і рухливих ігор, є кращою, було предметом палких дискусій. Демократична педагогіка початку ХХ ст. рекомендувала постійної зміни розумових вправ дітей тілесними – прогулянками, купанням тощо. Костянтин Ушинський вважав неправильним і ненормальним відірваність розумової праці від фізичної. У своїх поглядах К. Ушинський виходив з переконання про єдність двох сторін природи людини – тілесної і душевної. При цьому фізична праця дає стимули для роботи свідомості, і навпаки, робота свідомості відбивається на фізичному стані людини. С. Шацький у своїй науковій і професійній діяльності також надавав першорядного значення гармонійному розвитку дитини. Діяльність педагога у створеній ним трудовій колонії (1911р.) заслуговує на глибоке вивчення і осмислення. Результати експериментальної діяльності С. Шацького викладені ним у праці "Бадьоре життя". У його колонії була впроваджена розробка теорії дитячого колективу і самоуправління, виявлені деякі закономірності у розвитку дитячого товариства, а також досліджувалися взаємозв'язки фізичної праці, гри з розумовим та соціальним розвитком. Поєднання інтелектуальної діяльності дітей з їх фізичним розвитком, посилюючи та різноманітною фізичною працею, різнобічним естетичним вихованням дозволили творчому колективу цієї школи-колонії досягти високих навчально-виховних результатів.

Задля досягнення мети фізичного виховання педагоги-просвітители користувалися різними засобами. Гімнастика, на думку К. Ушинського, має благодійний вплив на розвиток дитини, але в початкових класах її не обов'язково вводили як самостійний предмет. Найбільш корисним для дитини він вважав чергування письма, малювання, рахунку, дитячих робіт, співу та гімнастики, оскільки така постійна зміна занять підтримує в дитині тілесну і душевну бадьорість і характерну для цього віку веселість. Сама зміна занять, вважав він, діє на дитину навіть краще, ніж повний відпочинок, який, звичайно, потрібен у свій час. Педагог вважав корисним уже з перших уроків у школі вводити гімнастичні вправи, тобто те, що ми зараз називаємо "фізкультпаузами" та "фізкультхвилинками". На цих же перших уроках "вчитель може привчати по команді до деяких рухів, які корисні не тільки тому, що дають можливість рухатися та розім'яти свої втомлені від сидіння м'язи, але й більше тому, що допомагають вчителю збуджувати та зосереджувати увагу дітей на своїх руках. Ці рухи не мають бути численними і складними: встаньте, сядьте, руки на стіл, руки назад, підніміть праву руку, ліву, видіть з-за лави, перша лавка, сядь, друга – встань і т.д." [10]. На думку Костянтина Ушинського, гімнастика має бути не самоціллю, а одним із необхідних засобів всебічного розвитку людини і підготовки її до творчої праці. У свою чергу, вона слугує одним із засобів фізичного виховання. Фізичні вправи, на думку К. Ушинського, потрібні не тільки для розвитку фізичних сил, але й для активного відпочинку, оскільки вони значно підвищують працездатність людини. Учений був переконаний, що тілесні вправи справляють помітний вплив на зменшення подразнюваності центральних мозкових органів. Тому немає кращого засобу заспокоїти подразнений головний і спинний мозок, як заняття гімнастичними вправами.

Великого значення видатні педагоги також надавали рухливим іграм. Зокрема К. Ушинський визнавав дитячу гру важливим засобом виховання характеру. У грі дитина відчуває себе повністю самостійною; вона сама приймає рішення і виконує їх, привчається розподіляти свої сили і виявляти власну волю. Педагог вважав, що до певного віку не має жодної соціально-психологічної самостійності; у грі, як соціально компетентна особистість, дитина апробує свої сили і вільно розпоряджається віртуальним ігровим соціальним середовищем, яке сама створила. Гру К. Ушинський називав цілісним процесом, який тренує всі сили зростаючої особистості. Головною умовою розвитку характеру у грі, на його думку, є активність дитини (розумова та фізична). Пасивність в іграх, або ж постійна підпорядкованість чужій волі, негативно впливає на характер, і ця пасивність переноситься й у майбутнє життя дитини, коли вона стане дорослою. "Гра є вільна діяльність дитини, і якщо ми порівнюємо ігровий інтерес, а з ним і кількість позитивних емоцій, які вміщуються в душі дитини, з подібним учінням чотирьох - п'яти років, то звичайно, що всі переваги залишаються на боці гри. У ній формуються всі прояви людської душі: її розум, її серце і її воля, і якщо говорять, що ігри передбачають майбутній характер і майбутню долю дитини, то це правильно з двох причин: не тільки у грі виявляються нахили дитини і відносна сила її душі, але сама гра має велике значення для розвитку дитячих здібностей та нахилів, а відповідно і для її майбутньої долі" [9].

Такого ж значення грі, як засобу фізичного виховання, надавав і С. Шацький. "Гра, – писав він, – це життєва лабораторія дитинства, яка дає той аромат, ту атмосферу молодого життя, без якої ця пора була б даремною для людства. У грі, цій соціальній обробці життєвого матеріалу, є найбільш здорове ядро розумної школи дитинства" [11].

Окрім рухливих ігор, колоністи в колонії "Бадьоре життя" С. Шацького також займалися спортом. Популярними були спортивні ігри, легка атлетика. При цьому заняття бігом мали бути регулярними. "Вчора на головній дорозі відбувалося тренування з бігу. Для того щоб біг приносив користь, необхідно готуватися поступово. Корисно займатися бігом кожен день, виробляючи правильні рухи" [11].

У вихованні дитини, на думку К. Ушинського та С. Шацького, праця є навіть більш значущою, аніж гра. Фізична праця зміцнює здоров'я і тіло людини, розвиває і підтримує фізичні сили, і тим самим сприяє розумовому розвитку, оскільки здоровий організм має здорову нервову систему. Розумова праця спонукала її до дії – нервова система, збуджуючись і розвиваючись у процесі роботи, позитивно впливає на діяльність внутрішніх органів і, в результаті, на фізичний розвиток дитини. Що стосується педагогів доби національно-державницького відродження, то спираючись на засади педагогіки дореволюційного періоду, видатні педагоги Софія Русова та Григорій Ващенко за часів творення української держави 1917 – 1920 рр. розробляли завдання та зміст української системи тіловиховання.

Серед тих, хто стояв біля витоків становлення не лише фізичного виховання, а й усієї системи шкільництва в Україні у період відродження державності, була видатний педагог-теоретик С. Русова.

Під фізичним розвитком Софія Русова розуміла якісні зміни, що відбуваються у становленні, зміцненні та вдосконаленні фізичних задатків, сил та можливостей дитини, а також її здоров'я під впливом соціально організованого виховання. Педагог наголосувала на тому, що дитина зовсім окремий фізичний і духовний організм, який має "осібні анатомічні і фізіологічні ознаки", і це не дорослий організм в мініатюрі, а всі органи і всі частини тіла знаходяться в стані росту і розвитку. Крім того, кожна дитина фізично розвивається по-різному. До цього сприяють різні обставини: соціальні та економічні умови життя родини, в якій народилася дитина, місцевість, екологічний стан, кліматичні умови тощо. Отже, організація фізичного виховання, за С. Русовою, передбачала: а) врахування особливостей дитячого організму (ритм росту, індивідуальні особливості дітей); б) наявність відповідного приміщення; в) організацію харчування; г) упорядкування і організацію робочого дня; д) проведення різноманітних рухливих ігор; е) максимальне використання природних факторів під час гри, праці і занять. Великий вплив на фізичний розвиток дитини, на думку Русової, має оточення: "Родинні розрухи, недобрий харч, гострі соціальні з'явища – усе відбивається на дитині, усе впливає на її зріст і розвиток". Просвітителька надавала вагомого значення помешканню для фізичного розвитку та стану дитини, оскільки у бідних родинах з великою кількістю дітей, де помешкання складалося тільки з кімнати і не відповідало санітарним нормам, поширеним явищем став поганий стан здоров'я дітей, великий відсоток смертності [6].

Дитині надзвичайно корисне свіже повітря, вважала С. Русова. Рухливі ігри, гімнастичні вправи, дитячу працю, навіть заняття, на її думку, слід проводити якомога частіше в саду, лісі, полі або хоча б на веранді, бо гарне фізичне

виховання сприяє розвитку дитини, зміцненню її здоров'я, створенню умов для кращого розумового, морального, естетичного й трудового виховання. Григорій Ващенко, як і Софія Русова, також не розглядав фізичне виховання без зв'язку з вихованням інтелектуальним і моральним. Виховуючи міць тіла, за Г.Ващенком, треба прагнути до гармонійного розвитку системи м'язів загалом. А тому українська школа, на його думку, "мусить застосовувати тільки такі системи гімнастики, що розвивають гармонійно всі частини тіла"[2]. Видатні вітчизняні педагоги 20-х років не обходили своєю увагою гігієну шкільного середовища. Майже всі твердження С. Русової щодо фізичного виховання та гігієни згодом успішно використовувалися в українській педагогіці радянського періоду. Різниця полягала тільки в тлумаченні виховного ідеалу – активного будівника комунізму, солдата партії, а не духовно вільної, національно свідомої, фізично досконалої особистості.

Погляди С. Русової щодо користі гігієни у шкільному середовищі поділяв і Г. Ващенко. Він радив ще з дитинства прищеплювати дітям здорові гігієнічні навички харчування, чистоти в побуті, користування повітрям, чергування праці і відпочинку і т.ін. Ці навички мусили спиратися на нові знання в галузі гігієни, які діти отримували б у школі. Григорій Ващенко був переконаний у тому, що школа має не лише виховувати дітей здоровими, міцними, спритними, а й "мусить так поставити фізичне виховання, щоб наша молодь була не тільки здоровою під час шкільного навчання, а й після закінчення школи" [2].

Відомо, що велике значення у розвитку активності дитини мають рухливі ігри. Розкриваючи значення гри у фізичному розвитку дитини, Софія Федорівна писала: "Вона (гра) задовольняє найкраще вимогу дитинства в активності, в різноманітних рухах". Завдяки іграм тіло стає гнучким, виробляється м'яка пластичність рухів, їх координація тощо. "Руханки зміцнюють м'язи, викликають координацію рухів, здатність угадувати й творчу енергію. Увесь організм від них зміцнюється, набирає сили й використовує з життя усе, що вони можуть дати привабливого задля того або другого віку дитини" [6].

Суттєво, що педагог не надавала надто великого значення ролі керівника у процесі дитячих ігор. Він повинен якомога менше втручатися у процес гри. Треба, щоб діти грали залюбки, із захопленням, навіть якщо гра була вигадана дорослими. Це, крім фізичного розвитку, надає дітям можливість виявляти ініціативу. Крім того, в цьому судженні міститься головне правило виховання за Русовою: "Дітей не треба ні до чого силувати, хай в саду панує дисципліна розумної ласки" [7]. Великого значення рухливим іграм, як одному із засобів фізичного виховання підростаючого покоління надавав і Григорій Ващенко. Він вважав, що саме гра у всіх її формах є джерелом радості для дітей, тому для них не має більшої неприємності, як заборона гратися. І діти, що позбавлені такої можливості, як правило, бувають блідими, слабкими і фізично не розвинені. Окрім цього, педагог, на відміну від інших, надавав особливого значення спорту. У своїй роботі "Виховання волі і характеру" він, зокрема, зазначає, що "дуже близько до гри стоїть спорт. Мало того, він, як і гра дорослих, часто має той же зміст, що й гра дітей. Спорт у першу чергу сприяє вихованню фізичних здібностей людини: зміцнює мускулатуру, розвиває спритність і витривалість. Крім того, він виховує такі психічні риси, як наполегливість, організованість, дисциплінованість, товариськість і почуття відповідальності. Тому він є доброю підготовкою до військової служби" [1].

Що стосується Антона Семеновича Макаренка, то діяльність видатного педагога, що збагатив світову педагогіку, внісши величезний вклад в теорію виховання припадає на 20-ті – 30-ті рр. ХХ ст. У його педагогічних творах, методичних працях, статтях, доповідях, лекціях міститься певна система педагогічних поглядів, висвітленні найважливіші проблеми методології педагогіки, методики і техніки виховання [3]. А. Макаренко пропонував здійснювати фізичне виховання в єдності з усіма напрямками процесу формування гармонійно розвинутої особистості. У своїй науково-педагогічній спадщині педагог-новатор точно і яскраво визначав роль цього поєднання і значення фізичної культури та спорту в загальній цілісній системі виховання нової людини. Видатний педагог бачив підростаюче покоління здоровим, духовно красивим, бадьорим, з міцною нервовою системою, з почуттям оптимізму. Одним з важливих факторів у виховній практиці А. Макаренка були заняття фізичними вправами на свіжому повітрі протягом усього року. Кожен день розпочинався з ранкової зарядки, яка проводилася на відкритому майданчику за будь-якої погоди. У своїй практичній роботі Антон Макаренко використовував різноманітні засоби фізичного виховання, маючи за мету формування нової людини. Всебічний фізичний розвиток досягався застосуванням гімнастики, ігор та спорту. Колоністи та комунари практикували біг на ковзанах, на лижах, ігри у футбол і теніс. "Біля парадного входу була ковзанка. Весь квітень комунари готували різні майданчики: волейбольні, футбольні, крокетні". "Головний вид спорту в комуні – лижі. Місцевість, яка нас оточувала, була зручною для бігу на лижах". Працювала також секція з акробатики, і вихованці дуже часто виступали з акробатичними вправами та пірамідами в інших школах та селищах[5]. А. Макаренко, також, високо цінував роль ігор у формуванні колективу й вихованні підростаючого покоління. Велике значення він надавав іграм на місцевості, вбачаючи у них ефективний засіб формування волі, мужності й дисципліни, розвитку вмінь долати труднощі, діяти в колективі, відповідальності. У виховному процесі Антона Макаренка гра виступала і як окремий вид діяльності у поєднанні з навчанням, працею, спортом, і як важливий компонент інших видів діяльності. Широко використовуючи гру у вихованні дітей та підлітків, педагог визначав такі її структурні елементи: мету, зміст, характер ставлень, що складалися у процесі гри, її правила та педагогічне керівництво грою [4]. Особлива увага приділялась правилам гри. Він вважав, що дотримання чітких правил є головним механізмом всіх колективних ігор. Правила гри, виконуючи функцію нормативних вимог, визначали поведінку підлітків та юнаків у колективі, заохочуючи їх до самостійності, творчого пошуку оптимальних рішень, вчили узгоджувати власну поведінку із загальними нормами. Рухливі та спортивні ігри були настільки популярні серед комунарів, що вони навіть створювали свої. А. Макаренко у своїх педагогічних працях та практичній діяльності, розглядав фізичне виховання дітей та підлітків, як фактор створення колективу та виховання гармонійно розвинутої особистості, а кращими засобами фізичного виховання він вважав ігри, спорт, екскурсії та походи, особисту та загальну гігієну.

**Висновки.** Певні аспекти фізичного виховання, які висвітлені у педагогічній спадщині К. Ушинського, С. Шацького, С. Русової, Г. Ващенка та А. Макаренка актуальні й нині при розв'язанні багатьох питань творення дієвої системи гармонійного розвитку підростаючого покоління, до основних завдань якої вони відносили вміле поєднання фізичного розвитку особистості з її інтелектуальним та розумовим вдосконаленням, особистою гігієною, організацією харчування, чергування праці і відпочинку, широке використання природних факторів у фізичному вихованні дітей та підлітків. Щодо засобів фізичного виховання, то видатні педагоги

першої половини ХХ-го століття радили використовувати фізичну працю, гімнастику, фізичні вправи на свіжому повітрі, походи, рухливі ігри та спорт. Хоч варто зазначити, що ставлення до спорту, особливо з боку К.Ушинського та С. Русової, не однозначне, як, власне, і до встановлення певних правил гри та керівної ролі педагога при проведенні рухливих ігор, яку С. Русова, взагалі, заперечувала.

**Перспективи подальших досліджень** пов'язані з аналізом педагогічних поглядів та практичної діяльності щодо розвитку фізичного виховання підростаючого покоління видатних українських педагогів та державних діячів, що жили і творили у цей час на західноукраїнських землях.

#### Література

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – підручник для педагогів. – Київ, "Школяр", 1999. – С.124.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – С.187 – 188.
3. Кравець В. Історія української школи і педагогіки. – Тернопіль: "Тернопіль", 1994. – С. 302.
4. Крук М. Шкільна фізична культура в Україні (20-30-ті рр. ХХ ст.) / : Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 56.
5. Макаренко А. Педагогічні твори. – У 8т. – Т.2. – М: Педагогіка, 1983. – С. 109 – 110.
6. Русова С. Дошкільне виховання. – Катеринослав, 1918. – С. 47 – 49
7. Русова С. Націоналізація дошкільного виховання // Світло. – 1912. – №4. – С.21.
8. Сутула В. О. Про сутність поняття фізичної культура / В.О. Сутула, А.Х. Дейнеко, О.І. Булгаков // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. - №3. – С. 218-221.
9. Ушинський К. Зібрання творів в 11т. – М.: Вид. АПН РСФСР, 1950. т.10. – С.516.
10. Ушинський К. Зібрання творів в 11т.. – М. Вид. АПН РСФСР, 1950. – Т.2 С.340.
11. Шацкий С. Избранные педагогические сочинения. – В 2т. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – С. 180 – 181.

#### References

1. Vashchenko H.(1999), "Character and will education", pidruchnyk dlia pedahohiv. Kiev, "Shkoliar", 1999, PP 124.
2. Vashchenko H.(1994), "Educational ideal", Poltava: Poltavskyi visnyk, 1994, PP 187-188.
3. Kravets V.(1994), "History of the Ukrainian school and pedagogy", Ternopil: "Ternopil", 1994, PP 302.
4. Kruk M.(2011), "School physical culture in Ukraine (20-30's of the twentieth century)", Navchalno-metodychnyi posibnyk, Zhytomyr, vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2011, PP 56 .
5. Makarenko A.(1983), "Pedagogical works", v 8t, T2, M, Pedahohyka, 1983, PP 109-110.
6. Rusova S.(1918), "Preschool education", Katerynoslav, 1918, PP 47 - 49.
7. Rusova S.(1912), "Nationalization of preschool education", Svitlo, 1912, PP21.
8. Sutula, V. O., Deineko, A.Kh., Bulhakov, O.I.(2016), "About the essence of the concept of physical culture", Sportyvnyi visnyk Prydniprovia, 2016, PP 218-221.
9. Ushynskiy K.(1950), "Collected works in 11t", M, vyd. APN RSFSR, 1950, PP 516.
10. Ushynskiy K.(1950), "Collected works in 11t", M, vyd. APN RSFSR, 1950, PP 340.
11. Shatskiy S.(1980), "Selected pedagogical works", v 2t, M, Pedahohyka, 1980, PP 180-181.

УДК 796.035–057.87:796.011.3

**Кузнєцова О. Т.**

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент*

*Національний університет водного господарства та природокористування*

**Мосейчук Ю.Ю.**

*доктор педагогічних наук, доцент*

*завідувач кафедри фізичної культури та основ здоров'я*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

### УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У САМОСТІЙНУ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

*В статті розкрито умови впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у самостійну фізкультурно-оздоровчу діяльність студентів. Аналіз наукових праць фахівців галузі довів, що актуальність розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у процесі фізичного виховання студентів на сьогодні є беззаперечною. Застосування педагогічних технологій у самостійній фізкультурно-оздоровчій діяльності студентів дозволило вирішити ряд важливих і складних завдань: за допомогою електронної корпоративної пошти здійснювати систематичне листування та консультацію студентів, реалізувати контроль за підготовкою завдань самостійної роботи; простежити динаміку стану здоров'я і фізичної працездатності протягом певного періоду; сформувати систему корекційних та реабілітаційних заходів щодо збереження здоров'я і створення оптимальних умов для реалізації поставлених цілей; підготувати необхідні дидактичні матеріали для впровадження в освітній процес; реалізувати тестовий контроль за допомогою комп'ютерних програм та систематизованого електронного каталогу літератури з метою оцінювання теоретичних знань студентів.*

**Ключові слова:** *заклад вищої освіти, студенти, процес фізичного виховання, самостійна робота, інформаційно-комунікаційні технології.*

**Кузнєцова Е. Т., Мосейчук Ю. Ю. Внедрение информационно-коммуникационных технологий в**